

стигнућа наше регионалне етномузикологије један од најстудиознијих прилога о питањима варијантности.

Независно од претходно објашњене поделе, у потпоглављу које сумира особености мелодија констатовано је присуство једанаест тонских низова (сведених на три лествична обрасца, један хроматски и два дијатонска), од којих се апсолутном доминацијом издвајају инфрапентатонске структуре, при чему већина припада лествичном обрасцу са великом секундом изнад финалиса. Нарочита пажња, такође у засебном потпоглављу, поклоњена је сазвучној компоненти прикупљених мелодија. За исцрпним критичким освртом на постојеће изворе који садрже примере црногорског двогласног певања, односно на ауторе који су га до сада разматрали, следи анализа сазвучне структуре прикупљене грађе са закључком да је присуство хетерофоног двогласа једно од важних својстава истраживаног музичко-фолклорног дијалекта. У овом контексту посебно је занимљива и реконструкција процеса постепеног редуковања војвођанских двогласних напева на једногласну мелодијску линију.

Обимно поглавље о морфологији третира такође метроритмичке законмерности, што подразумева осврт на заступљене врсте стихова, ређе строфичне текстове и риму, као и издвајање најчешћих метроритмичких фигура и инваријантних метроритмичких модела за примере који су засновани на симетричном осмерцу и асиметричном десетерцу. Особености мелопостске структуре сагледане су из неколико аспеката – кроз карактеристичну смену *solo* и *tutti* деоница, постојеће начине употребе поетског текста за изградњу једне мелострофе, распоред рефрена, издвајање најзаступљенијих формалних образаца. У Завршним разматрањима истакнут је скуп најважнијих уочених промена у обичајној и музичкој равни, које су у претходном тексту детаљније објашњене на основу аналитичко-компаративних захвата.

Захваљујући зналачком, инвентивном, рафинираном, и до краја савесном и преданом приступу, студија Данке Лајић-Михајловић представља вредно остварење савремене српске етномузикологије. Многим разлозима због којих оно заслужује одговарајућу пажњу стручне и шире јавности додајмо још и овај, препознатљив у завршним речима саме ауторке: „Са надом да ће апели за активно учешће у очувању сопствене музичке баштине имати одјека код генерација Црногораца које се рађају и стасавају у панонској равници, ова књига се прилаже одбрани дијалеката у универзалном начину комуницирања – музици.“

Сања Рагиновић

ПРВО БЕОГРАДСКО ПЕВАЧКО ДРУШТВО – 150 ГОДИНА

Галерија Српске академије наука и уметности, књ. 101, издавачи САНУ и Музиколошки институт, Београд 2004, страна 245 (47 фотографија).

Почеци систематског развоја музичке културе у Србији уско су повезани са радом певачких друштава. Хорови су окупљали старе и младе љубитеље музике, били су оквир за испољавање националних стремљења српског наро-

да и основ за отварање првих музичких школа. Многа од певачких друштава насталих у 19. веку одржала су се и до данас. На жалост ни једно од тих друштава нема објављену споменицу која би обухватила целокупан историјат рада. До Другог светског рата настало је неколико књижица. Када је у питању Прво београдско певачко друштво забележено је првих педесет година рада [1], а касније је настала само једна мала брошура поводом 75 година постојања хора [2]. У периоду Другог светског рата и после рата уништен је велики део архивске грађе, променио се статус певачких друштава и самим тим смањено се број написа. Једини обимнији историјат у новије време написао је музиколог Стојан В. Лазаревић [3] за стогодишњицу рада Првог београдског певачког друштва (1953).

Поводом обележавања 150-годишњице хора у Галерији САНУ је од 16. јануара до 20. фебруара 2004. године приређена велика изложба са око 250 експоната, праћена каталогом, који садржи историјат хора и детаљан летопис током сто педесет година рада Друштва. Изложбу и публикацију приредила је Даница Петровић у сарадњи са млађим музиколозима Богданом Ђаковићем и Тађаном Марковић. Припрему и поставку изложбе омогућио је Секретаријат за културу Скупштине града Београда, а објављивање садржаја и лепо опремљене књиге финансирало је Министарство културе Републике Србије.

Била је то друга музичка изложба у периоду после Другог светског рата, а трећа изложба тог типа у историји српске културе. На жалост, и поред велике посећености трајала је само месец дана. Као успомена на поменути догађај и јубилеј остао је *Летопис* Првог београдског певачког друштва представљен приликом отварања изложбе.

У уводним напоменама сазнајемо да су *Летопис* и изложба настали не само у жељи да се обележи 150. годишњица Првог београдског певачког друштва већ и да се укаже на непостојање одговарајуће бригае за духовна и материјална добра сличних институција. Првобитна намера ауторке, Данице Петровић, била је објављивање историје Друштва, али неколико неуспелих покушаја да се покрене сређивање документације Друштва, а потом само шест месеци отворен приступ непописаном архиву, учинили су да се организатор овог посла окрене једином могућем решењу, писању сажетог историјата и исцрпног летописа, као основе за неку будућу потпунију историју Друштва. Поред новооткривене архивске грађе, основу *Летописа* чине четири претходно објављене и једна рукописна студија [4] о раду Друштва.

Уводни текст приређивача доноси сажет преглед историјата који је у књизи обрађен кроз три периода: 1) Д. Петровић, *Оствивање и првих шест деценија (1853–1918)*, 2) Б. Ђаковић, *Између два светска рата (1918–1941)*,

[1] *Споменица Београдског Певачког Друштва приликом прославе педесетогодишњице 25. маја 1903. године*, Београд 1903.

[2] К.П.Манојловић, *Прво београдско певачко друштво 1853–1928, о 75-годишњици*, Београд 23. јуна 1929.

[3] Стојан В. Лазаревић, *Београдско певачко друштво (1853–1953)*, Годишњак Музеја града, књ.2, Београд 1955, 353–376.

[4] Архив Првог београдског певачког друштва, непописана документа.

3) Т. Марковић, Д. Петровић, *Од Дружоѝ светскоѝ райа до 2003. године*. Следи *Летопис Друштва 1853–2003*. и на крају 47 фотографија на којима су најзначајнији покровитељи и диригенти, потом нотни аутографи, програми, дипломе, фотографије са путовања. Последњи снимак указује на тренутно забрињавајуће стање старе грађе у архиву Друштва. Предговор књиге заједно са три уводна историјска текста преведени су и на енглески језик.

Из написа Данице Петровић, који обрађује први период рада, сазнајемо да је Прво београдско певачко друштво, до 1923. године Београдско певачко друштво, основано ради „забаве, међусобног уживања и обучавања у музици“. У периоду када је настало било је најзначајнија музичка институција у Београду. Редовно је приређивало беседе, музички је описмењавало своје чланове, бринуло се о школовању и стипендирању младих музичких талената (будућих диригената друштва), помагало је сиромашне просветне институције. Репертоар Друштва заснивао се у почетку на световним делима немачких аутора, а већ од 1860-тих, пре свега заузимањем Корнелија Станковића и сликара Стеве Тодоровића, дугогодишњег члана на различитим управним функцијама у Друштву, српским и словенским хорским композицијама. Од 1867. године, на захтев митрополита Србије Михаила, Друштво је прво с прекидима, а од 1881. године редовно певало на богослужењима. Године 1896. основана су два одсека: световни и црквени. Редовни покровитељи постали су највиши представници Цркве и Круне. У другој половини 19. века у раду са овим хором истакло се неколико диригената: Корнелије Станковић, Даворин Јенко, Јосиф Маринковић, Стеван Мокраћец. Свакако је највећи процват Друштво доживело током рада са Стеваном Мокраћцем. Под његовим руководством хор је остварио више наступа по Србији, као и многобројне турнеје у иностранству. Гостовања хора у Софији и Цариграду, затим по Немачкој, Русији Аустроугарској и Црној Гори била су од огромног не само културног већ и дипломатског значаја. У последњим годинама 19. века из Првог београдског певачког друштва поникла је Српска музичка школа. Њеним оснивањем створени су услови за извођење већих вокално-инструменталних дела Перосија, Дворжака, Грига, Чајковског, као и основе за извођење оперских и симфонијских првенаца српских композитора.

Ширење програмских смерница настављено је и у другом периоду рада. Стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, потом Краљевине Југославије, доминантан национални репертоар замењен је југословенским репертоаром. Међу диригентима Првог београдског певачког друштва истиче се Коста Манојловић, који организује стилски осмишљене концерте и залаже се за увођење модерне интерпретације. Његовом заслугом долази до отварања Прве југословенске музичке изложбе и Музичког музеја у Официрском дому у Београду 1926. године. Током 30-тих година диригент Предраг Милошевић изводи неколико већих вокално-инструменталних дела Вердија, Дворжака и Хендла, организује неколико целовечерњих концерата српске духовне и световне музике. Под његовим руковотством хор на интернационалном такмичењу у Будимпешти 1937. године осваја прву награду. Поред интензивне концертне активности Прво београдско певачко друштво редовно пева у Саборној цркви у Београду. Богослужбено певање није прекидано ни током Другог светског рата, да би у новим друштвеним условима после рата, постало основна делатност овог хора.

Промене политичке и друштвене прилике довеле су до промене статуса црквених и грађанских институција. Рад Првог београдског певачког друштва свео се на деловање у оквирима црквеног хора Саборне цркве у Београду. Тек 70-тих година почели су повремени јавни наступи и понека гостовања у земљи и иностранству. Некадашње турнеје и концерти замењени су посетама манастирима, певањем на венчањима, опелима и парастосима. На репертоару је доминирала духовна музика, а покровитељи су остали црквени великодостојници. Друштво, као симбол грађанског духовног и културног живота, сусретало се са многобројним тешкоћама почевши од проблема простора за рад, па до проблема броја чланова. Ишчезли су позиви за присуство у јавном животу Београда и Србије, диригенти су се често смењивали, а постојала су неслагања између чланова управе. Тек када је током 90-тих година двадесетог века дошло до поновног буђења националне свести српског народа и до популаризације Цркве донекле се променио и статус Првог београдског певачког друштва.

Посебан проблем у послератном периоду представљала је, а и данас представља, богата нототека и архивска грађа Друштва. Смрћу Стеве Клокића, дугогодишњег архивара и библиотекара 1952. године, у Друштву се није појавила личност која би са таквом педантношћу и одговорношћу водила бригу о наслеђеним материјалним добрима. Неколико пресељења допринело је стварању пометње у архивском материјалу, а влажан и неадекватан смештај учинили су временом своје. Кратак временски период у коме је ауторима *Лейтојиса* био омогућен приступ архивској грађи није пружао могућност за потпунију систематизацију података везаних за делатност Првог београдског певачког друштва после Другог светског рата. Ипак, постављена је добра основа за неког од будућих истраживача који вероватно неће имати прилику да разговарају са неколицином преживелих чланова који су у Друштву били присутни током 50-тих и 60-тих година двадесетог века. Иако непотпуно, последње поглавље *Лейтојиса* доноси најдрагоценију грађу, јер у српској музикологији још увек нема написа који би описао стање у певачким друштвима после Другог светског рата. Књига *Прво београдско њевачко друштво 150 година* указује на потребу за таквом студијом као и на неопходност да се прикупе и објаве подаци о хорском певању у Србији у другој половини 20. века, да се сачине пописи предратних певачких друштва која су наставила са радом и новонасталих хорова, да се укаже на постојање и стање у хорским архивима, да се прикупе подаци од живих чланова старих певачких друштава, која су деловала током и непосредно по завршетку Другог светског рата.

На крају треба поменути и то да издање *Прво београдско њевачко друштво 150 година* доноси узорну графичку опрему, рад М. Јањића. Поменути дизајнер је, заједно са Н. Марковићем, одрадио и највећи део посла око поставке изложбе. Захваљујући њиховој неуморности, љубави, а и снажљивости, која је била неопходна да би се са мало средстава прилично оштећена грађа упристојила, уз помоћ још неколико младих ентузијаста припремиљена је успешна изложбена поставка. Можемо пожелети да се слична издања и изложбе јављају чешће у нашој средини.

Милица Андрејевић